

54. Dilbilimsel karşılaştırma metodu ile çeviride eşdeğerlik sorunları: *Çağrı* filmi örneği

Murat DEMİREKİN¹

APA: Demirekin, M. (2023). Dilbilimsel karşılaştırma metodu ile çeviride eşdeğerlik sorunları: *Çağrı* filmi örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö12), 680-698. DOI: 10.29000/rumelide.1330566.

Öz

Her çeviri, çevirmenin başka bir dildeki bilgi ve algısıyla şekillenen farklı bir yorumu temsil eder. Görsel veya işitsel bir eserin çevirisinde ise kaynak dildeki mesajın erek dile ne kadar doğru aktarılabilirdiği çok önemlidir. Çalışmada *Çağrı* adlı film model alınmak suretiyle dilbilimsel çeviri yöntemi çerçevesinde, iki dil arası eşdeğerlik sağlama sorunları ele alınmıştır. Çalışmanın amacı, diller arası eşdeğerlik kavramını çeviri kuramları çerçevesinde irdelemek, dikkat çeken çeviri ve yorum sorunlarını belirlemektir. Bu amaçla ve İslamiyet'in doğuşunu konu alan ünlü "*Çağrı*" filminin Türkçe dublaj çevirisine odaklanarak eşdeğerlik sağlama stratejileri bağlamında çözüm önerileri sunulmaktadır. Kaynak dil İngilizcedeki kelime, cümle ya da anlamsal içeriklerin erek dil olarak Türkiye Türkçesine çevrilirken, aslına uygun çağrışımları içerip içermediği, çeviride anlam kayıpları, düz veya yan anlamsal öğelerin örtüşüp örtüşmediği, dilbilgisel ve morfolojik birimlerin karşılıklarının olup olmadığı gibi sorunsallar değerlendirilmiştir. Çalışma, doküman veri analizi modelini kullanan nitel bir yaklaşımı benimsemektedir. "*Çağrı*" filminin Türkçe versiyonu dilbilimsel karşılaştırma yöntemiyle, kelime, dil bilgisi, metinsel ve pragmatik boyutlardaki çeviri ve yorumları açısından incelenmiştir. Bu kapsamda, filmin İngilizce orijinal versiyonu ile Türkçesi dublajlı versiyonu dakika dakika karşılaştırmalı izlenmiş; erek dil Türkçede sözcüksel, dilbilgisel, metinsel ve anlamsal düzeyde eşdeğerlik ilkelerine tam uymayan kesitler sırayla tespit edilmiştir. Tespit edilen eşdeğerlik sorunları tablolar halinde ilgili düzeyler halinde sıralanmıştır. Ardından, çeviribilimde sunulan yaklaşımlar bağlamında eşdeğerlik sağlanabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çeviride eşdeğerlik, çeviride yorum sorunları, *Çağrı* filmi

Equivalence problems in translation via linguistic comparative method: The movie *Message*

Abstract

Each translation represents a different interpretation shaped by the relevant translator's knowledge and perception of another language. It is of great importance how accurately the message in the source language can be transferred to the target language in the translation of an audio or visual work. The study used the film *Message* as a model to investigate the issue of language equivalence within the context of linguistic translation methodology. The research aims to examine the concept of interlingual equivalence within the framework of translation theories and to identify the remarkable translation and interpretation problems. In order to achieve this, and with a particular emphasis on the Turkish dubbed translation of the well-known film "*Message*," which tells the story of the founding of Islam, solution suggestions are offered in the framework of equivalency strategies. The

¹ Dr. Öğr. Gör., Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi ABD (Konya, Türkiye), murat.demirekin@selcuk.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6757-0487 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 12.06.2023-kabul tarihi: 20.07.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1330566]

issues like whether they contain connotations consistent with their original meanings, loss of meaning in translation, whether literal or connotative elements overlap, and whether grammatical and morphological unit equivalents have been examined as well while translating words, sentences, or semantic contents from English into Turkey Turkish as the target language. For this purpose, solutions suggestions have been offered by focusing on the Turkish dubbed translation of the famous movie "The Message", which is about the birth of Islam. The study adopts a qualitative approach using the document data analysis model. The Turkish version of the movie "Çağrı" was examined in terms of translation and interpretation in terms of vocabulary, grammar, textual and pragmatic dimensions by linguistic comparison method. In this context, the English original version and the Turkish dubbed version of the movie were watched minute by minute; sections that do not fully comply with the equivalence principles at lexical, grammatical, textual, and semantic levels have been identified on the target language Turkish respectively. At the appropriate phases, identified equivalency issues are displayed in tables. Then, solution suggestions are presented to ensure equivalence in the context of approaches presented in translation studies.

Keywords: Equivalence in translation, interpretation problems in translation, movie "Message"

Giriş

Çeviri, farklı diller arasında sözcükleri, dil bilgisini ve anlamları korumayı amaçlayan bir iletişim aracıdır. Bununla birlikte, çeviride karşılaşılan birçok yorumlama sorunu vardır ve bunlar, kaynak dildeki metni erek dilindeki metne doğru olarak aktarmayı zorlaştırabilir.

Diller ve çeşitli kültürler arasında etkin ve doğru iletişimin sağlanması gerekmektedir (Burns & Siegel, 2018). Çeviri ise "erek dilde, kaynak dildeki mesajın en yakın doğal karşılığının, önce anlam, sonra biçim olarak yeniden üretilmesi"nden oluşan süreçtir (Nida ve Taber, 1969: 12). Ayrıca çeviri; farklı dillerde kaleme alınmış metinler arasındaki mümkün olan en iyi eşdeğerlik karşılıkların sağlanması süreci olarak da tanımlanmaktadır (Demirekin, 2014). Kaynak ve erek dillerdeki eserler arasındaki sözcükler ve anlamlar boyutuyla eşdeğerlik sağlanması için, çevirmenlerin her iki toplumdaki kültürel özellikler ve etik değerlerin yanı sıra, sosyal birikimlerin de doğru bir şekilde yansıtılması beklenmektedir (Kerimoğlu, 2019; Lee, 2014).

Farklı kültürler arasında yeni bilgiler içeren metinlerin yayılması sürecinde çeviri, tarihsel akışı bile değiştirmesi itibarıyla büyük öneme sahiptir (Fabbretti, 2017: 458). Kaynak bir dildeki ifadelerin çevirisinin yapılmasında ne ölçüde ve ne kadar doğru bir şekilde erek dile aktarılabilirdiği önem arz etmektedir. Yeni bilgi birikimlerinin ve düşüncelerin dünyaya yayılması ve bu yeni bilgilerin yeryüzünün farklı bölgelerindeki insanlara tanıtılması açısından çeviri işleminin gerçekleştirilmesi elzemdir (Bektaş, 2008; Köksal, 2008).

Yapılan her bir çeviri işlemi, belli bir çevirmenin kendi bilgi ve algı dünyasındaki unsurların öteki dilde yansıtıldığı farklı bir yorumdan ibarettir (Demirekin, 2014). Dolayısıyla çeviri süreci, erek dilde kaynak dildeki mesajın en yakın doğal karşılığının, önce anlam, sonra da üslup açısından yeniden üretilmesinden oluşmaktadır. Bir toplumun dilini başka bir toplumun doğal olarak kullandığı uygun ifadelerle dönüştürmek, kültürel bir kodu çözmeye, yeniden kodlama ve söz konusu kodlamanın yorumlanması aşamalarını gerektirir (Nida & Taber, 1969).

Çeviride eşdeğerlik kavramı ise her iki dilin toplumsal ve kültürel unsurlarına hâkim bir çevirmenin kendi bilgi birikimi, mesleki yerliliği, daha önce almış olduğu eğitimlerin içeriği, çocukluktan itibaren maruz kaldığı kültürel unsurlar, okuyup içselleştirdiği kitaplar ve zihnindeki bilgi birikimi itibariyle bir dildeki bilgileri başka bir dile yansıtarak kendi yorumunu ortaya koymayı içerir. Tüm bu boyutları yorumlarken, öteki dile eşdeğer kapsamda aktarmada zorluklar ortaya çıkması ise gayet olasıdır (Demirekin, 2014).

Çeviride karşılaşılan sorunların en önemlileri dilbilgisel, kültürel ve sözdizimsel sorunlardır. Dilbilgisel sorunlar, kaynak dildeki dilbilgisi kurallarının erek dildeki dilbilgisi kurallarından farklı olması veya kelime anlamlarının değişkenliği ile ilgilidir. Kültürel sorunlar, kaynak dilindeki kültürel referansların erek dildeki okuyucu için anlamsız veya yanıltıcı olabileceği durumlardır. Sözdizimsel sorunlar ise, kaynak dilindeki cümle yapısının erek dildeki cümle yapısından farklı olması veya anlam kaybına neden olabilecek birçok faktöre bağlıdır. Neticede çeviribilimciler, iletişimsel aktarımı daha doğal hale getirmek amacıyla sık sık kaynak dildeki sözcükleri ekleyip çıkarmak ya da yeniden kurgulamak durumunda kalabilirler (Çoraylı, 2008; Yazıcı, 2011).

Öte yanda, kaynak dildeki kültürel öğelerin erek dile uygun bir şekilde çevrilememesi, okuyucunun metni tam olarak anlamasını engelleyebilir. Örneğin, bir Japon atasözü ya da İngiliz deyimini Türkçeye doğrudan çevrilemeyebilir ve kültürler arasındaki farklılıklar nedeniyle anlam kaybına uğrayabilir. Ayrıca, teknik terimler, jargon ve argo gibi özel dil kullanımları da çeviri sürecinde sorun yaratabilir. Bu tür kelimelerin doğru bir şekilde çevrilmesi, hem kaynak dildeki anlamını hem de erek dildeki eşdeğerini tam olarak yansıtacak şekilde yapılmalıdır (Alousque, 2009; Dweik & Suleiman, 2013).

Neticede, yapılan çevirilerin niteliği açısından “eşdeğerlik” kavramı bariz bir şekilde öne çıkmaktadır. Bir dildeki belirli bir dilsel unsur, öteki dildeki dilsel ortamda kodlanmak suretiyle amaçlanan söz konusu anlamı veya sunulan mesajı tam manasıyla içeriyorsa, bu iki dil arasındaki çeviri ifadeleri birbirine eşdeğer kabul edilebilmektedir (Wach, A., & Monroy, 2020: 857). Kaynak dildeki metin ile çevirisi sunulan erek dil arasında hem göze hem de kulağa hitap eden anlamsal örtüşmenin oluşturulması ise daha da çetrefilli bir süreçtir.

Çeviri, farklı diller arasında önemli bir iletişim aracıdır. Özellikle film çevirileri, orijinal diyalogun amaçlanan anlamını ve duygularını iletmek için anlamsal doğruluk gerektirir. Film çevirilerinde karşılaşılan temel çeviri sorunlarının ortaya çıkarılması ve bunların nihai çevirinin genel kalitesi üzerindeki potansiyel etkilerini ele almak önemlidir. Ayrıca görsel-işitsel çeviri alanındaki araştırma boyutlarıyla film çevirisinin mevcut durumunu iyileştirmek için de eşdeğerlik odaklı sorunları irdelemek gerekmektedir.

İlgili literatür analiz edildiğinde, film çevirisinin çok sayıda zorluk içeren karmaşık bir süreç olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda temel çeviri sorunlarından bazıları, kültürel farklılıkları, dilbilimsel ve anlatım üslubu, sözlü olmayan ipuçları ve mizahı etkili bir şekilde iletme ihtiyacını içerir. Araştırma bulguları, film çevirilerinde kaynak ve erek dil metinleri arasında anlam kaymalarının yanı sıra, hatalı yorumlamalar neticesinde yanlış anlamalara yol açılabileceğini ortaya koymaktadır (Katan, 2014; Neves, 2016; Chaume, 2012). Ayrıca, çeviri yöntemleri olarak altyazı ve dublaj kullanımının zaman ve mekân kısıtlamaları, izleyici tercihleri ve yüksek düzeyde dilbilimsel ve teknik uzmanlık ihtiyacı gibi kendi zorlukları olduğu da tespit edilmiştir (Pettit, 2014; Beek 2011; Diaz-Cintas & Remael, 2007). Çeviri yapılırken dublaj ve altyazının tarihini ve zaman içindeki gelişimini ve ayrıca çevirmenlerin görsel-işitsel unsurlara kafa yorarken karşılaştıkları zorluklar da öne çıkmaktadır. Altyazılarda görsel-işitsel bir

ürünün sözlü (veya yazılı) metninin genellikle ekranın alt kısmında yer alması açısından, çok sayıda diğer kültürel ve sosyo-sembolik işaretlerle veya diğer semiyotik sistem türleriyle birleştirilmiş sözlü konuşmanın erek dildeki yorumu sunulur. Neticede çeviri ve sinema arasındaki ilişki sürecinde, dublaj ve alt yazının tüm bu tür kültürel unsurlarla ele alınması önem arz etmektedir (Gambier, 2018).

Film çevirilerinde en yaygın çeviri sorunlarından biri de toplumsal ve bağlamsal anlam kaybıdır. Çevirmenler genellikle kaynak dile özgü kültürel referanslar, argo ve konuşma jargonları arasında köprü kurmak zorunda kalır ve bu da erek dilde eşdeğer ifadeler bulmayı zorlaştırır. Bu durum zaman zaman, orijinal diyalogun amaçlanan tonunda ve tarzında anlam kaybına veya değişikliklere yol açabilir. Altyazı normlarının analizinde dikkate alınması gereken dilsel yönler, dil dışı yönler, görsel yönler ve pragmatik yönler gibi eşdeğerliği sağlamada zorlayıcı unsurlar vardır (Gottlieb, 1992; Karamitroglou, 1998; Hsiao, 2018; Diaz-Cintas & Remael, 2007).

Yukarıda bahsedilen tüm unsurların örtüştürülmesi sürecini içeren eşdeğerlik olgusu, çevirinin kaynak metnin anlamını hedef kitleye kültürel ve dilsel açıdan uygun bir şekilde aktarma derecesi olarak tanımlanır (Baker, 2011). Eşdeğerlik, çeviribilimde en temel kavramlardan birisidir ve eşdeğerliğin nasıl daha iyi sağlanacağı tartışma konusu olmuştur (Venuti, 1995). Film çevirileri bağlamında eşdeğerlik ise özellikle önemlidir, çünkü amaç yalnızca sahnelerde geçen diyalogun anlamını doğru bir şekilde aktarmak değil, aynı zamanda çevirinin ekrandaki aksiyon ve diğer görsel öğelerle uyumlu olmasını sağlamaktır. Bu kapsamda eşdeğerliğe ulaşmak, pragmatik referanslar, mecazi ifadeler ve uygun söylem gibi faktörlerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesinin yanı sıra, doğru dublaj tekniklerinin kullanılmasını gerektirir (Díaz-Cintas & Remael, 2007; Hsiao, 2018). Ayrıca seslendirme dublaj ve alt yazı kaynaklı sorunlar da filmlerin çevirilerinde sorunlara yol açabilmektedir. Dublajda çevirmen, orijinal oyuncunun tonuna ve duygu ifadesine uygun bir seslendirme sanatçısı bulmalıdır (Huertas Barros, 2017). Altyazı yazan çevirmen, yer ve zaman kısıtlamalarına dikkat etmeli, alt yazıların çok uzun olmamasını veya görselleri rahatsız etmemesini sağlamalıdır (Ivarsson, 1992; Mackintosh, 2015).

Diğer bir zorluk ise cinash ifadelerin kullanımı, kaynak dile has kelimelerin yan anlamlarıyla oynanması ile ilgilidir. Çevirmen, bu tür farklı bağlamlara göre anlamları değişebilen nükteli ifadelerin kaynak dildeki anlam ve etkisini dikkatlice değerlendirmeli ve erek dilde aynı anlam ve etkiyi aktarmanın yolunu bulmalıdır. Film çevirilerinde de, filmlerin farklı ülke ve kültürlerdeki izleyiciler tarafından aynı etkinin hissedilmesi beklenir. Bununla birlikte, film çevirileri, filmin diyalog, görsel ipuçları ve kültürel referanslar gibi hem sözlü hem de sözlü olmayan öğelerinin dönüştürülmesini de gerektirdiğinden, çevirmenlerin omzundaki sorumluk yükü daha da artmaktadır.

Ayrıca, lehçelerdeki, aksanlardaki unsurların yanı sıra bölgesel farklılıklar da çeviri versiyonunun izleyiciler tarafından algılanma biçimini etkileyebilir. Bu nedenle, birçok çevirmen bu sorunlarla başa çıkmak için uyarılma, değiştirme veya çıkarma gibi stratejiler kullanır (Gambier, 2018).

Film çevirilerinin bir başka zorluğu da orijinal filmin duygusal etkisini ve tonlamasını korumaktır. Delabastita'nın (2019) öne sürdüğü gibi, filmler belirli bir ruh hali veya atmosfer yaratmak için genellikle büyük ölçüde müzik, ses efektleri ve diğer sözel olmayan unsurların kullanımına dayanır ve bu tür içeriklerin çevrilen versiyona aktarılması zor olabilir. Dil yapısı ve söz dizimindeki farklılıklar da duyguların tercüme edilen versiyonda ifade edilme biçimini etkileyebilir. Bu nedenle, çevirmenler yalnızca sözcükleri değil, aynı zamanda filmin duygusal içeriğini ve bağlamını da erek dile yansıtma konusunda yetenekli ve maharetli olmalıdır.

Anlamsal ve iletişimsel eşdeğerlik kavramları, dilbilim ve çeviri alanında önemli bir yer tutmaktadır. Anlamsal eşdeğerlik, bir dildeki bir ifadenin başka bir dildeki karşılığıyla aynı anlamı taşıması durumunu ifade eder. Yani, iki dil arasında anlamın korunmasıdır. İletişimsel eşdeğerlik ise, iletişim amacının ve etkisinin kaynak dildeki metinden erek dile aktarılmasıdır. Bu durum, sadece anlamın değil, aynı zamanda dilin kullanımını, üslup, tonlama gibi unsurların da dikkate alınmasını gerektirir. (Nida ve Taber, 1969; Newmark, 1988; Baker, 2011).

Son olarak, film çevirileri aynı zamanda seyircinin algı dünyası ve kültürel anlayışla ilgili sorunları da beraberinde getirir. O'Hagan ve Mangiron'un (2013) belirttiği gibi, filmler genellikle diğer ülkelerdeki izleyiciler tarafından hemen anlaşılmayabilecek veya ilişkilendirilemeyecek belirli söylem ve bağlamlara derinlemesine yerleştirilmiştir. Bu nedenle, çevirmenler kültürel farklılıklara duyarlı olmalı ve çevrilmiş versiyonu hedef kitle için daha erişilebilir hale getirecek şekilde uyarlamalıdır. Bu, hedef kitlenin kültürel bağlamını daha iyi yansıtmak için diyaloglarda, görsel ipuçlarında ve filmin diğer öğelerinde değişiklik yapmayı da içerebilir.

Genel olarak, film çevirilerinde eşdeğerlik elde etmek, çevirmenlerin kaynak metne sadakat ile hedef kitle için kültürel ve dilsel açıdan uygun bir çeviri oluşturma ihtiyacı arasında denge kurmasını gerektiren karmaşık ve zorlu bir görevdir. Neticede, filmlerdeki çeviri sorunlarına ilişkin pek çok çalışma, bu tür çeviri süreçlerinin karmaşık ve çok yönlü boyutlarını vurgulamaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, çeviri alanında literatürdeki bir boşluğu doldurması, eşdeğerlik konusuyla ilgili farkındalık yaratması ve daha sonraki araştırmalar için bir çerçeve sunması açısından önemlidir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında film çevirisi ile ilgili sorunlar ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Çağrı adlı filmi model alarak, çeviribilim kuramları çerçevesinde diller arası eşdeğerliğin incelenmesi ve Baker (2011) Çeviri Eşdeğerlik Tasnifi yapılarak, dilbilimsel ilkeler bağlamında çeviri sorunlarının ortaya konması ve bu kapsamda çözüm önerilerinin sunulmasıdır.

Araştırmanın modeli

Bu araştırmada, bir belge veya kayıt değerlendirme çerçevesi olan nitel bir analiz yaklaşımı doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, belirli bir konuyla ilgili erişilebilir yazılı ve sesli kaynakların organize bir şekilde toplanması, incelenmesi ve anlaşılmasını kapsayan bir araştırma metodolojisidir. Bu yaklaşım, araştırmacının veri toplama aşamasında kolayca erişilemeyen kaynakları kullanmasını sağlar ve araştırmacıya çeşitli bilgiler sunar.

Doküman analizi yöntemi "bilgileri özetlemek, içgörüler elde etmek veya veriler arasında kalıplar veya temalar oluşturmak için kullanılan hem basılı hem de elektronik (web siteleri dahil) belgeleri incelemek veya değerlendirmek için kullanılan sistematik bir prosedürdür," (Krippendorff, 2013: 98). Doküman analizinde, geçmişte var olan kayıtların ve belgelerin incelenmesi suretiyle veriler elde edilmesi amaçlanır. Bu kapsamda doküman analizi, belirli bir hedefe yönelik olarak mevcut kaynakları tespit etme, okuyup not alma, dolayısıyla da değerlendirme işlemlerini içermektedir (Karasar, 2005).

Dokümanlar basılı kopyalar ya da elektronik olabilir, performans tasniflerinin yanı sıra, video, resim değerlendirme raporu veya görsel ve işitsel haber bültenleri gibi materyalleri de içerebilir (Kıral, 2020: 172). Doküman analizinde ilgili verilerin orijinalliği test etme, içeriği anlamlandırma, ayrıca amaçlanan

sözcüklere ek olarak eşdeğerlik gibi ölçütleri esas alarak mevcut bir veriyi çözümlene gibi süreçler de yer almaktadır (Karataş, 2017).

Çalışmada değerlendirilen filmin özeti

2022 yılında 4K olarak tekrar sinemalarda gösterime giren ve Mustafa Akkad tarafından 1976 yılında yapılan "Çağrı (Message)" filmi Hz. Muhammed'in hayatını ve İslam dininin doğuşunu anlatır. Filmin amacı, İslam dininin doğru anlaşılmasına ve Batılıların İslam hakkındaki yanlış fikirlerinin düzeltilmesine yardımcı olmaktır. Filmin yapımında dikkatli bir tarihi araştırma yapıldığı ve buna göre çekimler gerçekleştirildiği yönetmen Akkad tarafından ifade edilmektedir. Bu kapsamda İslam'ın mesajı ve o dönemdeki Arap toplumunda Peygamber'in artan etkisiyle, Mekke kabilelerinin şiddetli muhalefeti karşısında ilk Müslümanların karşılaştığı zorluklar ve mücadeleleri anlatılmaktadır.

Türkiye'de dublajlı versiyonunun çevirmenleri hakkında net bilgiye ulaşılamayan ancak bir yapımcı şirket tarafından ve nitelikli seslendirme sanatçıları tarafından ortaya konulan *Çağrı* filmi, tarihi, kültürel ve dini öneminin yanı sıra İslam'a çağrı tasviri yönü ile öne çıkmaktadır. Öte yandan filmin prodüksiyon nitelikleri ve tarihsel doğruluğu açısından önemli bir başarı olduğu, ancak nihayetinde İslam'ın özünü tam olarak yakalayamadığı da savunulmaktadır. Şiddete odaklandığı ve İslam'ın manevi yönlerine yeterince dikkat etmediği için de eleştirmektedir. Bütün bunlara rağmen, *Çağrı* filminin İslam'ın anlaşılmasını geliştirmeye yardımcı olabilecek çok değerli bir film olduğu aşikardır (Kamalipour, 1984).

Batı'nın Doğu üzerinden kimliğini kurgulama gayreti, Doğu'yu tanımaksızın tanımlama şeklinde yansımıştır. Batı, tanımladığı Doğu'yu televizyon ve sinema aracılığıyla sunar. Oryantalist söylemde, Hz. Muhammed şiddet yanlısı bir düşünür şeklinde tasvir edilir. Bunun aksini gösteren nadir örneklerden biri olan 1976 yapımı "Çağrı" filminde, İslam'ın emirleri ve yasakları hakkında bilgi verilir ve Peygamberin hazcı olmayan, adil, merhametli ve şefkatli bir figür olarak karakter özellikleri vurgulanır. Bu bağlamda, oryantalist söylemdeki kurgunun yerine, İslam Peygamberinin daha gerçekçi bir tasviri bu filmde sunulmuştur (Sheikh, 2017; Şahin, 2022).

Akkad'ın filmi yapmaktaki amacı, Batılı bir izleyici kitlesine İslam'ın olumlu ve doğru bir tasvirini sunmaktır. İslam'ın adalet ve eşitliği teşvik eden barışçıl bir din olduğunu göstermek istedi. Film, tarihsel doğruluğu ve çarpıcı görselleriyle övgü topladı. Filmin oyuncu kadrosu da performanslarıyla beğeni toplarken, İslam hakkında yaygın olan birçok olumsuz klişenin ortadan kaldırılmasına yardımcı oldu. Ayrıca Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında anlayış ve hoşgörünün gelişmesine katkıda bulunmuştur (Jameson, 1976; Ahmed, 1987).

Özetle, İngilizce orijinalinde "Message" şeklinde zikredilen *Çağrı* filmi genel olarak İslam sineması tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir ve geniş sinematografisi, güçlü oyunculuk performansları ve Hz. Peygamber'in hayatı ve öğretilerini hassas bir şekilde tasvir etmesiyle öne çıkmaktadır.

Doküman analizi süreci

Bu çalışmada, "Çağrı" adlı filmin İngilizce ve Türkçesi doküman karşılaştırma yöntemi, içerik analizini yanı sıra, pragmatik düzeyde söylem analizi bağlamında değerlendirilmiştir. Film çevirilerinde eleştirel söylem analizi, metinlerin ve söylemlerin sosyal, politik ve ideolojik yapılarını incelemek için bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Eleştirel söylem analizi, filmlerin dil ve söylem kullanımını analiz

ederek toplumsal güç ilişkilerini, ideolojik öğeleri ve hegemonyayı ortaya çıkarmayı hedefler (Fairclough, 1995; Baker, 2011; Nairn & Wyn, 2014).

Çalışmada Mustafa Akkad'ın Çağrı filminin Türkiye Türkçesine çevirisi üzerinde 4 aşamada incelemeler yapılmıştır. Öncelikle söz konusu filmin İngilizce orijinali Türkçe dublajlı çevirisi dakika dakika izlenmiştir. Karşılaşılan çeviride eşdeğerlikle ilişkili sorunlar kelime, dil bilgisi, metin ve pragmatik anlamlar açısından incelenmiştir. Daha sonra eşdeğerlik sağlanabilmesi amacıyla olası çözüm önerileri sunulmuştur.

Buradaki çözümleme sürecinde “tarihsel bir hadisenin içeriğini inceleme, olay örgülerinin anlamını sorgulama ve analitik ve eleştirel bakabilme becerilerinin kazanılması ve tarafsızca çıkarımlara vararak amaçlara ulaşabilmesi” önermesinin çeviri sürecinde yansıtılma durumu, kelime, dilbilgisi, metin ve kültürel ya da pragmatik anlamlar açısından eşdeğerliğin sağlanıp sağlanmadığı üzerinde detaylı değerlendirmeler yapılmıştır.

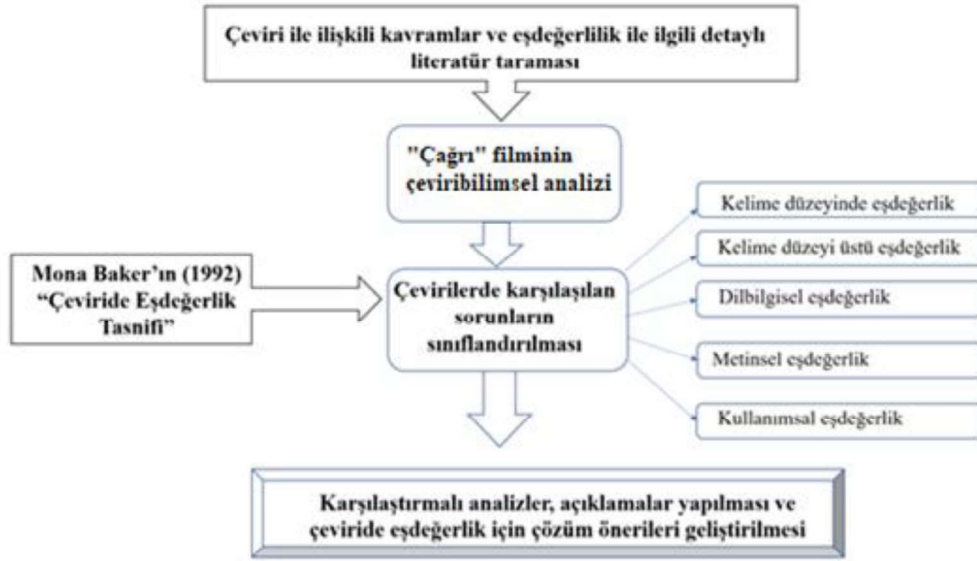
Önceleri dilbilimin alt kolu olan ancak daha sonra özerk bir disiplin haline gelen çeviribilim, çevirinin kuramı, tanımlaması ve uygulanmasını esas alan bir araştırma sürecidir (Ören ve Ergun, 2021). Çeviri metinleri özü itibarıyla dilbilimsel öğelerden teşkil edildiği için, dil odaklı yaklaşımlar esas alınmak durumundadır. Dolayısıyla çeviribilim alanındaki çalışmalarla ve dilbilim yaklaşımları birbiriyle örtüşen ve kesişen araştırma alanlardır; kelime düzeyinden anlambilimsel öğelere uzanan dilbilim, çeviri çalışmalarını, çeviribilim çalışmaları da dilbilim öğelerini kapsar (Malmkjaer, 2005; Konu, 2019). Bu nedenle çeviride eşdeğerliğin tam olarak sağlanabilmesi amacıyla en küçük dilsel unsurlardan doğal dil kullanımını içeren anlambilimsel alanlarına kadar tüm unsurların örtüştüğü dilbilimsel çeviri yöntemi esas alınmak durumundadır.

Baker (2011), metinlerin üretildiği ve çevrildiği sosyal, kültürel ve politik bağlamı anlamının önemini vurgularken farklı bağlamlar ve kültürel unsurların eşdeğer bir şekilde yansıtılmasına dikkat çeker. Eşdeğerliğe dayalı aşama aşamalı tasnifi, çeviride ortaya çıkabilecek farklı eşdeğerlik türlerini anlamak için bir dilbilimsel çeviri yöntemi esaslı şu aşamalarda özetle bir çerçeve oluşturmuştur:

- *Kelime düzeyinde eşdeğerlik*: Tek tek kelimelerin eşdeğer tercümesini ifade eder ve kaynak dildeki bir kelime ile aynı anlama sahip bir erek dil kelimesi bulmak hedeflenir.
- *Kelime grupları düzeyinde eşdeğerlik*: Kelime öbeklerinin veya deyimlerin tercümesinde kaynak dil kelime grupları ile aynı anlama sahip erek dil kelime grubunu bulma çabasıdır.
- *Dilbilgisi düzeyinde eşdeğerlik*: Kaynak dildeki cümlelerin gramer yapısının ve anlamının erek dilde korunmasını sağlamakla ilgilidir.
- *Metin düzeyinde eşdeğerlik*: Bir metnin genel anlamının ve işlevinin erek dildeki metnin kaynak dildeki metinle aynı genel anlamı ve amacı taşımasını sağlamak esastır.
- *Pragmatik eşdeğerlik*: Bir metnin jargon, tonlama ve kültürel bağlam gibi dili gerçek bağlamlarında yansıtma amaçlı işlevinin sağlanmasıdır. Erek dildeki metnin, kaynak dildeki metinle izleyici üzerinde aynı etkiye sahip olması için, satır arasında gizli olan ve ima edilen çağrışımların ana dildeki doğal kullanımlara uygun olarak, erek dildeki muhataplara da sezdirilmesi gerekir.

Genel olarak, Baker'ın 5 aşamalı sınıflandırması, çeviride ortaya çıkabilecek farklı eşdeğerlik türlerini anlamak için yararlı bir kriter çerçevesi sunarken, çevirinin dilsel yönlerinin yanı sıra, metinlerin üretildiği kültürel ve sosyal bağlamı da aktarabilmeyi hedeflemektedir.

Çalışmada, ilk etapta dilbilimsel kuram ve kavramlar üzerine detaylı literatür taramaları yapılmıştır; ardından çeviribilim yaklaşımlarının eşdeğerlik olgusuna dayalı çeviri yaparken karşılaşılan sorunlara ek olarak, anlamsal örtüşmelerde ortaya çıkan sorunlar tespit edilmiştir. Daha sonra Baker (2011) tarafından ortaya konulan "çeviride eşdeğerlik tasnifi" kapsamında Çağrı adlı filmin çevirisinde dikkat çeken çeviri sorunları sıralanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ilgili bağlamlar ve film kesitler özelinde eşdeğerlik sağlanabilmesi için çözüm önerileri sunulmaktadır. Yapılan doküman incelemelerinin özeti, Şekil 1'de verilmektedir.

Şekil 1. Doküman analizi süreci

Yukarıda Şekil 1'de görüldüğü üzere, çalışmanın doküman analizi sürecinde; öncelikle elde edilen veriler ışığında kapsamlı ve aşamalı bilgi altyapısı oluşturulmuştur. Söz konusu veriler Baker'ın geliştirdiği çeviride eşdeğerlik tasnifi esas alınarak, kelime, dil bilgisi, metinsel ve pragmatik, yani anlambilimsel kategoriler dahilinde sıralanmıştır. Filmin anlık olarak incelenen Türkçeye çevrilmiş kesitleri İngilizce aşı ile karşılaştırılarak not edilmiş; neticede eşdeğerlik sağlanabilmesi amacıyla olası alternatif çeviri önerileri sunulmuştur.

Eşdeğerlik açısından değerlendirmeler

Kaynak dil İngilizcedeki kelime, cümle ya da anlamsal tonlama ve vurguların erek dil olarak Türkiye Türkçesine çevrilirken, aslına uygun çağrışımları içerip içermediği, çeviride anlam kayıpları, düz veya yan anlamsal öğelerin örtüşüp örtüşmediği, dilbilgisel ve morfolojik birimlerin karşılıklarının olup olmadığı gibi sorunsallar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen çok boyutlu incelemeler sonrasında, çeviri sorunları ve olası çözüm önerileri sıralanmıştır. Tablo 1'den Tablo 4'e kadar Çağrı filminin ilgili kesitlerinin çevirilerinde tespit edilen eşdeğerlik düzeylerindeki sorunlar ve çözüm önerileri yer almaktadır.

Tablo 1. Çağrı filminin Türkçesinde kelime ve kelime grupları düzeyinde çeviri sorunları

Orjinal ifade/ (Dakika: Saniye)	Türkçe Çevirisi / (Dakika: Saniye)	Önerilen Çeviri
"I bid you to hear the divine call." (02:23)	"Seni ve halkımı İslam'a (X) davet ediyorum." (02:23)	Sizi ilahi çağrıya kulak vermeye davet ediyorum.
"God sent Mohammad as a mercy to mankind. " (03:58)	"Allah onu (Hz. Muhammed'i) alemlere rahmet olsun diye gönderdi." (04:02)	Allah, insanlığa rahmet olsun diye Hz. Muhammed'i gönderdi.
"She (Mary) conceived the Christ, Apostle of God." (56:14)	"O (Meryem) da Allah'ın peygamberi olan İsa'yı doğurmuş. " (56:16)	"O (Meryem) de Allah'ın elçisi/resulü olan İsa'ya gebe kalmış. "
"The prophet says: All who love God must renew their oaths to Him" (2:20:41)	"Peygamberimiz diyor ki: Allah'ını sevenler O'na sadakat yemini etsin. " (2:20:42)	"Hz. Peygamber diyor ki: Allah'ı sevenler, O'na yeminlerini yenilesinler. "
"The ink of a scholar is holier than the blood of a martyr." (2:26:20)	" Okumuş bir insanın mürekkebi şehidin kanından mukaddestir." (2:26:21)	" Alimin mürekkebi şehidin kanından daha kutsaldır."
"You saw that shepherd's religion grow from a speck. " (2:33:43)	O sözünü ettiğin çobanın dini (X'den) çığ gibi büyüdü. (2:33:43)	"O çobanın dininin zerreden çığ gibi büyüdüğünü gördün."

Tablo 1'e bakıldığında kelime ve kelime grupları düzeyinde eşdeğerlik sağlanabilmesiyle ilgili sorunların genel olarak dini terminolojinin tam olarak yansıtılmaması odaklı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Müslüman bir toplumun dili olarak Türkçede pek çok İslami terimden alternatif ve daha eşdeğer karşılıkların verilebilmesi de mümkün görünmektedir. Böyle eşdeğer karşılıklar tercih edilmemesinin sebebi Türkçe dublaj esnasında sahne geçişlerinin ve diyalog konuşmalarını örtüştürme kaygısından da kaynaklanabilir.

Tablo 2. Çağrı filminin Türkçesinde dilbilgisi düzeyinde çeviri sorunları

Orjinal ifade/ (Dakika: Saniye)	Türkçe Çevirisi / (Dakika: Saniye)	Önerilen Çeviri
"Caravan from Syria, Hmm.. They must have been running. They'll be thirsty. " (07:55)	Suriye Kervanı. Uzak yoldan geldiler. Susamışlardır. " (07:58)	"Suriye'den gelen bir kervan, Hm... Kaçarak / hışımla gelmiş olmalılar. Su ihtiyaçları olacaktır. "

"We can end him and Islam forever." (2:12:30)	"Onun da İslamiyet'in de sonu gelmeli. " (2:12:30)	"Onu ve İslam'ı sonsuza kadar bitirebiliriz. "
"You have been given the conditions of truce between yourself and Macca. Have you agreed to them yet? " (2:20:40)	"Savaşı kaybettikten sonra Mekke ile barış istemiştin. Bazı şartlar göndermiştik. Bunları kabul ediyor musun? (2:20:40)	Mekke ile aranızda ateşkes koşulları size verildi. Bunları (şartları) kabul ettiniz mi/mutabakata vardınız mı? "

Morfoloji ve köken itibarıyla iki farklı dil ailesinde bulunan İngilizce ve Türkçe arasında, çeşitli dil bilgisi yapılarına dair öğelerin çevirisindeki zorluklar Tablo 2'de görülebilmektedir. Buna göre İngilizcedeki kiplik yapısının hikâye ve rivayet (modal/ past modal) biçimlerinin yanı sıra, Türkçede tam olarak karşılığı olmayan ve Yakın / Etkisi süren geçmiş zaman (Present Perfect Tense) şeklinde ifade edilen yapılarda da dilbilgisel eşdeğerlik sorunlarının ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu tür dilbilgisi öğelerinin İngilizcedeki çağrışımlarıyla Türk seyircisine eşdeğer olarak yansıtılabilmesi ise çeviribilim yöntemleri açısından önem arz etmektedir.

Tablo 3. Çağrı filminin Türkçesinde metinsel düzeyde çeviri sorunları

Orjinal ifade/ (Dakika: Saniye)	Türkçe Çevirisi / (Dakika: Saniye)	Önerilen Çeviri
"You come out of the desert, smelling of camel and goat to tell Persia where he should kneel?" (03:38)	Siz çölden çıkıp geldiniz deve keçi kokuları içinde, bana, Kısra'ya secde et diyemezsiniz." (03:42)	"Çölün ortasından çıkıp, deve ve keçi kokan sizler, Perslerin kralına nereye secde edeceklerini mi söylüyorsunuz?"
"Macca is greater than your family! Waleed your second son, he is your true blood." (01:39:36)	"Mekke aile sevgisinden daha önemli! Senin gerçek evladın, ikinci oğlun Velid" (01:39:37)	"Mekke senin aileden daha önemli! İkinci oğlun Velid, o senin gerçek kanın."
"Where God guides his camel to stop , there he will build his house." (01:16:20)	" Hz. Muhammet'in devesi nerede durursa, evini oraya kuracaktır." (01:16:20)	" Allah, devesini nerede durdurursa orada evini yapar."

Metinler arası sözdizimsel birimlerin, erek dildeki insanlara kaynak dildeki öğelerin işlevleriyle yansıtılabilmesi yönüyle de ilgili kesitlerde eşdeğerlik sorunları olduğu Tablo 3'te görülebilmektedir. Bu açıdan sözdizimsel bağlaşıklık (cohesion) öğeleri olarak zamirlerin yanı sıra, bağdaşıklık (coherence) kapsamındaki anlamsal unsurların erek dil Türkçede tam olarak karşılanamadığı veya hiç verilmediği anlaşılmaktadır. Bunların da kelime düzeyinde olduğu gibi ilgili film kesitlerindeki diyalogların dublaj esnasında konuşma sesletimlerine uydurmaya çalışma kaygısından kaynaklandığı düşünülebilir.

Tablo 4. Çağrı filminin Türkçesinde pragmatik düzeyde çeviri sorunları

Orjinal ifade/	Türkçe Çevirisi /	Önerilen Çeviri
----------------	-------------------	-----------------

(Dakika: Saniye)	(Dakika: Saniye)	(Dakika: Saniye)
"I've heard you enough. You've made a poor case " (51:58)	Sizi yeterince dinledim. Anlattıklarınız saçma! (52:00)	Sizi yeterince dinledim. Meramınızı düzgün anlatamadınız!
Bilal: Peace be to you. (2:19:16)	Bilal: Allah seninle olsun. (2:19:16)	Bilal: (Allah'ın) selameti üzerine olsun.
"If anyone worships Mohammad , let him know that Mohammad is dead. But he who worships God, let him know that God is alive and cannot die." (2:52:46)	"Hz Muhammed'e inan an herkes bilsin ki Muhammed öldü. Ama Allah'a ibadet eden din kardeşlerimiz bilsin ki Allah ölümsüzdür." (2:52:49)	"Eğer içinizde biri Hz Muhammed'e perestiş ediyorsa / ilah nispetinde inanıyorsa , bilsin ki Hz. Muhammed ölmüştür. Ama kim Allah'a ibadet ederse , bilsin ki Allah diridir ve ölümsüzdür."

Kaynak dil ve erek dili ana dil olarak konuşanların günlük hayatta dili doğal kullanımlarının çeviri esnasında örtüştürülmesi çabası olması itibarıyla, pragmatik eşdeğerliğin tam olarak sezdirilemediği Tablo 4'ten anlaşılmaktadır. Günlük dil kullanımında kaynak dile özgü olan deyimsel ve mecazi ifadelerin yanı sıra, benzetme gibi söyleme ilişkin söz sanatlarının yer aldığı film kesitlerinin erek dildeki en yakın emsal karşılıklarıyla verilebilmesi gerekmektedir. Her iki dilin doğal kullanımlarına da tam manasıyla hakimiyet gerektiren bu tür kültür ve söyleme dair ifadelerin doğru aktarılması ne kadar zor olursa olsun, çeviri sürecinde eşdeğerlik sağlanabilmesi açısından önem arz etmektedir.

Öte yandan filmin İngilizce orijinalinde İslami alimler tarafından eleştirilerek pragmatik eşdeğerlik sağlanamayan unsurlar da söz konusudur. Yukarıdaki pragmatik eşdeğerlik sorunlarına ek olarak, Kelime-i Tevhit, filmin İngilizce orijinalinde "There is no god but God, Mohammad is the Messenger of God" şeklinde zikredilmektedir. Abdul Haq (1984) çalışmasında, Kelime-i Tevhit ve İslam'daki önemini tartışmaktadır. Buna göre Kelime-i Tevhit'in Arapçadan İngilizceye "There is no Lord but Allah, and Muhammed is the Messenger of Allah" şeklinde eşdeğer çevrilebileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla Türkçe eşdeğer çevrisinin de "Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Resulü'dür," şeklinde olabileceği düşünülmektedir. Fakat filmde bu kesit Türkçe karşılığı ile verilmek yerine Arapça aslı olan "Lâ ilahe illallah, Muhammedün Resulullah" ifadesiyle yansıtılmıştır. Bu da Müslüman bir toplumun oldukça aşına olduğu Arapça bir ifadenin anlaşılacağı öngörüsüyle yapılmış olabilir. Bununla birlikte toplumdaki her bir bireyin bu Arapça ifadenin anlamını bilemeyeceği düşünüldüğünde, erek dilde Türkçede eşdeğer karşılık verilmesi de beklenebilir.

Ayrıca Mekke'den kaçarak Habeşistan kralı Necaşi'ye sığınan Müslümanların İslamiyet'i anlattıkları sahnede Kuran'dan alıntı yapılarak filmin İngilizce orijinalinde şu ifade yer almaktadır: "We sent to her (Mary) and Gabriel said: I am a messenger from your God. To announce the *holy* birth of of a holy son to you." Ancak Kuran- Kerimde kutsal oğul (holy son) ibaresi değil "tertemiz" ibaresi geçmektedir (Meryem Suresi 19. Ayet). Filmin Türkçesinde: Biz Cebrail A.S'ı ona (Meryem'e) gönderdik. Ben Rabbinin elçisiyim. Sana *tertemiz* bir erkek çocuğu hediye etmek için gönderildim," şeklinde Kuran-ı Kerimdeki aslına uygun eşdeğer bir çeviri yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla filmin İngilizce orijinalindeki "holy son" ifadesiyle eşdeğer olmayan, filmin Türkçesinde ise eşdeğer bir şekilde çevrildiği ifade edilebilir.

Tartışma ve sonuç

Bu çalışmada Çağrı adlı film model alınmak suretiyle dilbilimsel çeviri yöntemi çerçevesinde, iki dil arası eşdeğerlik sağlama sorunları ele alınmıştır. İncelemeler ve değerlendirmeler yapılırken Baker (2011) tarafından geliştirilen eşdeğerlik tasnifi esas alınarak çeviri sorunları tespit edilip ortaya çıkan çeviri sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Diller arası tezatlık teşkil eden durumlar, erek dilin genel özellikleri, ek açıklama ya da basite indirgeme gibi işlemler açısından topluca irdelendiğinde, teorik tartışmalar ve pratik uygulamalar ışığında öteki dile aktarılan dilsel unsurların karmaşık olmaması önemlidir (Burns & Siegel, 2018; Granger & Lefer, 2020). Doküman incelemesi sırasında kaynak dildeki kelimelerle çevirisi yapılan dilde bunlara karşılık olarak verilen kelimeler arasında farklı yan anlam çağrışımı bulunan kelimelerin varlığı da dikkate alınmak durumundadır. Bir kelimenin o dildeki farklı yan veya mecaz anlamlarından biri rastgele seçilirse, eşdeğerlik sağlanamamış olur (Chesterman, 2017).

İlgili çeviri değerlendirmelerine bakıldığında en yaygın eşdeğerlik sağlama sorunu kelime düzeyindedir, çünkü sözcük dağarcığının her iki dilde örtüşmemesi söz konusudur (Wiyati vd., 2019). Filmlerde İngilizce ve Çince altyazılarını analiz ederek altyazılardaki deyimlerin çevirisini araştırıldığı bir çalışmada, Baker'in (2011) 5 aşamalı eşdeğerlik sınıflandırması bir çerçeve olarak kullanılmış, özellikle kelime ve deyimlerin çevirisinde daha iyi eşdeğerlik elde etmek için stratejiler önerilmiştir (Xie, 2016). İngilizce ve İtalyanca film diyaloglarını çözümlmek suretiyle görsel-işitsel çeviride kelime düzeyinde eşdeğerliği inceleyen bir çalışmada, eşdeğerlik sorunlarını belirlemek için dilbilimsel bütüncel temelli bir metodoloji kullanılmış, kelime düzeyinde eşdeğerlik sağlanamamasının erek metnin alınması üzerindeki etkileri olduğu anlaşılmıştır (Caimi, 2013). Çalışmamızda da kelime düzeyinde pek çok kelime ve kelime grubunun eşdeğer olarak verilemediği anlaşılmıştır; bunların bir kısmı kültürel ve pragmatik unsurların yanı sıra terminolojideki farklılıklardan kaynaklanabilmektedir.

Farsça altyazıların ve İngilizce film dublajlardaki çeviri stratejilerini araştırmayı amaçlayan bir çalışma kelime ve kültür odaklı stratejilerin daha fazla kullanıldığı anlaşılmıştır. Neticede çevirmenlerin kültürü dikkate almadıkları zaman yanlış çeviri yorumlarının ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Öte yandan kültürel kelimeleri kelimesi kelimesine tercüme ederlerse de anlam bozulacağından dolayı film izleyicileri için kültürel şok oluşabilmektedir (NoieSaber, 2018). Dolayısıyla kelime düzeyinde eşdeğerlik değerlendirmelerindeki çeviri sorunlarına bakıldığında en çok kültürler arası kullanımsal farklılıklar sebebiyle yanlış yorumlanan kelime çevirileri öne çıkmaktadır (Musaoğlu, 2003). Neticede kaynak dil metnindeki ifadeler ve terimler dini bir inanç, toplumun gelenekleri ya da diğer kültürel unsurlarla ilişkili olabilmektedir (Yazıcı, 2011). Bu araştırmada doküman analizi yapılan Çağrı filminde de pek çok dini terim ve kültürel öge odaklı kelimelerin eşdeğer olarak çevrilmesinde sıkıntılar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kültürler arasındaki farklılıklar, kaynak dildeki içeriğin amaçlanan anlamını hedef kitleye aktarmaya çalışan çevirmenler için zorluklar yaratabilir. Kültürel referansların, deyimsel ifadelerin ve mizahın kullanımı da, çeviri sürecini çetrefilli hale getirmektedir. Bu nedenle kültürel çeviri, sadece dilsel becerileri değil aynı zamanda kültürel farkındalık ve duyarlılığı da gerektirmektedir.

Diller arasındaki çeşitli farklılıklar, belirli bir dilin mesajını başka bir dile çevirirken birçok sözdizimsel soruna neden olur. Bu sorunlar kaynak ve erek dil arasındaki ilişkinin derecesine göre artar veya azalır. Ne kadar benzer veya ortak sözdizimsel unsurlar varsa, birinden diğerine çeviride o kadar az dilbilgisi düzeyinde zorluk yaşanır. Örneğin İngilizce ve Almanca (Hint-Avrupa ailesinin Germen koluna ait) veya Arapça ve İbranice (Afro-Asya ailesinin Sami koluna ait) arasında, daha az dilbilgisi ve sözdizimsel

sorunlarla karşılaşılması muhtemeldir. Ancak, Arapça ve İngilizce örneğinde olduğu gibi, kaynak ve erek dil, farklı dil ailelerine ait olduğunda, muhtemelen daha fazla sözdizimsel sorunla karşılaşılacaktır (Sadiq, 2008).

Erek dildeki metinlerdeki cümle öğelerinin sıralaması hiçbir zaman tam olarak kaynak metinle eşdeğer olamayacağından dolayı, çevirmenler biçimsel ya da işlevsel eşdeğerlik tasnifleri esas alarak çözüm stratejileri uygulamaya çalışırlar (Kıcırcı, 2019). Dilbilgisel ve biçimsel eşdeğerlikte odak noktası, sözdizimsel ve içerik olarak mesajın kendisidir. Buna göre yapılan çeviride erek dildeki mesajın, kaynak dildeki cümlelerin sıralaması esas alınarak mümkün olduğunca örtüştürülmesi gerekir. Dolayısıyla orijinal dildeki ifadeler ve yeni dile çevirisi yapılan ifadelerin muhatap olunanlar üzerindeki etki ve vurgu itibarıyla büyük ölçüde eşdeğerlik ilkesi uygulanmalıdır (Köksal, 2008; Seçkin, 2021). Çalışmamızda da bu açıdan sözdizimsel bağlaşıklık öğelerinin yanı sıra, anlamsal tutarlılık ve bağdaşıklık öğelerinin erek dil Türkçede bazı film diyaloglarında tam olarak karşılanmadığı görülmüştür.

Harry Potter filminin altyazı yapımında kullanılan eşdeğerlik stratejilerini sınıflandırmak ve erek dil ile eşdeğerliğini betimlemek amacıyla nitel araştırma yöntemi olarak doküman analizi kullanılmıştır; elde edilen veriler kelime, deyim, yan cümle ve tam cümleler kapsamında tasnif edilmiş, karşılaştırma yöntemiyle irdelenmiştir. Çalışma kapsamında filmde bulunan eşdeğerlik sorunlarına çözüm olarak veri ekleme veri silme, yapısal verilerin yeniden ya da anlamsal öbeklerin uyarlanması gibi stratejiler kullanılmıştır (Wardhana, 2012). Bu çalışmada da sözdizimsel ve metinsel düzeyde çeşitli bağlaşıklık unsurları olarak bazı ifadelerin, zamirlerin verilmediği anlaşılmıştır. Buna göre bazı orijinal metinde olmayan ifadeler çıkarılmış ya da olanlar eklenmiş, ilgili doğru ifadeler uyarlanmış ve neticede metinsel eşdeğerlik sağlanabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

Kaynak ve erek diller arasındaki dil yapıları, gramer ve kelime dağarcığı farklılıkları çevirmenler için zorluklar yaratabilir. Örneğin kelime oyunlarının, metaforların ve nükteli ifadelerin çevirisi zorlayıcı olabilir. Bu gibi durumlarda, çevirmenlerin orijinal içeriğin anlamının doğru bir şekilde iletilmesini sağlamak için değiştirme, açıklama ve uyarlama gibi bir dizi strateji kullanması gerekir. “Sanat, bilgiyi, imajlarla verdiği göre, imajlar çeviride her zaman verilememektedir. Bir dildeki imaj, bir ikinci dildekine uymayabilir. O zaman, anadilde, aslının imajı değil, imajın anlamını veren anadilden bir imajı getirmek yerinde olur” der (Özgül, 1978: 38). Filmler gibi görsel imajlar ve işitsel unsurlardan elde edilen verilere göre, yaygın olarak kullanılan stratejilerin kaynak dile sadık kalma (orijinal metne bağlı birebir çeviri) ve yabancılaştırma stratejileri olduğu söylenebilir. Çevirmen, yabancı kültürü erek dil ülkesine aktarmaya çalışırken bazen, bazı diyalogların erek dilde anlamlı olması ancak anlamlarını tamamen değiştirmemesi için kültürel eşdeğerlikleri kullanır. Öte yandan, dublajlarda sık sık kullanılan başka bir strateji de yerlileştirilmedir. Çevirmen, bazı özel diyalogları erek dil kültürüne uygun hale getirmek için bazı tepki çekebilecek ifadeleri değiştirmeye hatta ortadan kaldırmaya çalışır (NoieSaber, 2018). Çalışmamızda da İslam peygamberine ilahlık çağrışımı olabilecek pragmatik ifadelerin (worship- ibadet etmek) yerlileştirme stratejisi kullanılarak filmin Türkçesinde değiştirildiği (worship- inanmak) ya da hedef kültürde hoş görülmebilecek bazı ifade ve cümlelerin tamamen çıkarıldığı tespit edilmiştir.

Ayrıca yapısal farklılıklar açısından karşılaştırıldığında, orijinal dilde üretilmiş bir metindeki cümle yapı öğelerinin erek dilde tam karşılığı bulunamayabilir. Başka bir deyişle, kaynak ve erek dillerin yapısından dolayı çeviri hataları meydana gelebilir. Tek kelimeden sonra sıralanan yapı ve çekim ekleriyle Türkçe gibi bazı dillerde farklı yargı ve anlamlar ortaya çıkabilmektedir (Austermuhl, 2001; Kerimoğlu, 2019)

İncelenen "Çağrı" filminde belirli durumların erek dile aktarımı, aynı anlama gelen ancak farklı sözcüklerle ifade edilen terimler kullanılarak yapılmıştır. Eşdeğerlik sorunları, diğer düzeylerin yanı sıra kelime düzeyinde veya metin düzeyinde ortaya çıkabilir. Kaynak dil ile erek dil arasındaki anlamsal, sosyokültürel ve sözdizimsel farklılıklar nedeniyle de eşdeğerlik sağlanamayabilir. Bir kelimenin ifade ettiği anlam da çevirmenlerin kullandığı terminolojideki eşdeğerlik açısından kültürel farklılıklara bağlıdır ve çoğu durumda bir kelimenin anlamı ancak kullanıldığı bağlamından anlaşılabilir (Diriker, 2008: 259).

Kaynak dil ile erek dil arasındaki anlamsal, sosyokültürel ve gramer farklılıkları nedeniyle çeviride bilgi kaybı ve eklemeler kaçınılmazdır. İki dil arasında tüm bu unsurlarda eşdeğerlik olamayacağı fikri kabul edildiğinde, anlam kayıplarını en aza indirmeye yaklaşımını benimsemek gerekmektedir. Bilgi kaybı, bilgi eklenmesi veya bilginin bozulması çeviriyle ilgili potansiyel sorunlardır. Erek dilin biçimsel özelliklerine ve gramer normlarına bağlı kalabilmek için çeviri sırasında yapısal değişikliklere ihtiyaç duyulacağı muhakkaktır (Sakurai, 2015). Öte yandan ses ve ton, çeviri sırasında dikkate alınması gereken dilbilgisi unsurlarındandır. Bu nedenle, doğru bilgi iletilmeli; söz konusu bilgi, kaynak dil ile aynı sürede iletilmelidir. Bu kapsamda, her biri kendi sistematik dilbilgisi niteliğinde, anlamı bağımsız veya birlikte ifade ederek metin, resim, ses, animasyon, video ve diğer sosyal semboller aracılığıyla gerçekleşen multimodal söylem analizi de eşdeğer çevirilere katkıda bulunabilmektedir. Bu çözümleme sürecinde, dilsel işaretler ile sözel olmayan işaretler arasındaki bağlantıya odaklanılarak görseller, hareketler, bakışlar, jestler vb. gibi sözel olmayan işaretleri anlam iletişimi sürecine dahil edilmektedir (Zhang, 2009; Lin & Luo, 2022; Can Rençberler, 2019). Çağrı filminin doküman analizi esnasında da aralarında birkaç saniye fark etse bile, genel olarak dublaj çevirisinde görsel öğeler, diyaloglar ve dublajlı çeviri uyumlarında önemli bir bilgi kaybı görülmemiştir. Bununla birlikte metinsel eşdeğerliğe aykırı olabilecek şekilde bazı zamirlerin, bağlayıcı öğelerin verilmediği ya da farklı sahneler aktarıldığı anlaşılmıştır. Bunun sebebi olarak İngilizcede yüklem en başta öznenen hemen sonra, Türkçede ise yüklem en sonda bulunması öne sürülebilir; dolayısıyla da film sahnelerinde jest, mimik gibi sözel olmayan unsurların sözel olanlarla örtüşmesi gecikebilmektedir.

Çeviriye katkıda bulunmak amacıyla genellikle dilbilimsel, kültürel söylem veya konuyla ilgili teknik bir açıklama mahiyetinde erek dildeki metnin içine veya dışına ekstra bilgi eklemek suretiyle bir dipnot veya açıklama kullanılabilir (Doherty, 2016: 951). Bu tür bilgiler, kaynak dile özgü ve erek dilde karşılığı olmayan konular hakkında gerekli tanımlamalar ya da açıklamalar şeklinde eklenebilir (Baker, 2011). Her ne kadar dublaj esnasında bu tür eklemeler akıcılığı bozabilse de, kaynak dile has bu tür bilgiler araştırmamız kapsamında eşdeğer karşılıkların tam olarak anlamlandırılabilmesi için parantez içinde sunulmuştur.

Olay örgüsü içinde, Hz. Peygamber'in Allah'ın kulu ve elçisi olması, iyiliği, adaleti, merhameti gibi sıfatlarının altı çizilir. Dolayısıyla, filmdeki İslam Peygamberi tasviri, kurgu olmasının ötesinde gerçeğe daha yakındır (Şahin, 2022). Çağrı adlı film Türkçeye çevrilirken genel hatlarıyla erek dil odaklı unsurlara yoğunlaşıldığı öne sürülebilir. Neticede bu filmin İslami örüntülerin benimsendiği tarihsel manada etkileyici bir belgesel niteliğinde olduğu da söylenebilir. Daha etkileyici ve anlaşılır hale getirilmesi için de kelime düzeyinden pragmatik dil kullanımlarına kadar eşdeğer çevirisinin yapılması ise erek dildeki seyircilerde anlamlandırmaya sağlayacaktır.

Sonuç ve öneriler

Sonuç olarak, film çevirilerinde çeviri sorunlarının çözümü için üst düzeyde dilsel ve kültürel yetkinliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Amaçlanan anlamı ve duyguları aktaran benzer terimler bulmak, kaynak dilin inceliklerini dikkate almayı gerektirir. Dublaj ve altyazı kullanımında dikkate alınması gereken daha fazla zorlukların da ortaya çıkması olasıdır.

Yapılan incelemeler neticesinde Çağrı filminin kaynak dil İngilizceden erek dil Türkçeye çevirisinde kelime, dilbilgisi, metin ve kullanımsal pragmatik düzeyde eşdeğerlik sorunları olduğu belirlenmiş ve buna yönelik çeviri stratejileri bağlamında öneriler sunulmuştur.

Bu çalışmada incelenen dublajlı çeviride tam bir eşdeğerlik sağlanamasa da, filmdeki tarihi kahramanların fiziksel ve duygusal durumlarının temsilinin Türkçe izleyici tarafından genel manada algılanabileceği görülmüştür. Her çeviri işleminde anlam kaybı ve çeviri sorunları ortaya çıkma potansiyeli vardır; çevrilen dil ile asıl kaynak dil genellikle anlamsal ve yapısal olarak farklılık gösterdiğinden, doğru betimlemeler ve çeviriler yapmak önemlidir.

Film çevirisinde tespit edilen çeviri sorunlarının etkileri geniş kapsamlıdır ve nihai ürün üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Yanlışlıklar ve hatalı yorumlamalar kafa karışıklığına, anlam kaybına ve hatta izleyicide kültürel konularda kırgınlık veya kızgınlıklara bile neden olabilir. Düşük çeviri kalitesi ayrıca olumsuz eleştirilere yol açabilir ve filmin yapımcılarının itibarına zarar verebilir. Bu nedenle, belirlenen çeviri sorunlarını ele almak ve bunların üstesinden gelmek için etkili stratejiler geliştirmek elzemdir. Neticede erek dilin izleyicilerinin zihninde dini ve tarihi olayların tekrar canlandırılması esnasında, çeviride yaşanan bilgi kayıplarının ve anlam kaymalarının dilbilgisel çeviri yöntemi gibi çeşitli stratejiler vasıtasıyla ortadan kaldırılması ve uyarlamalarla eşdeğerlik sorunlarını asgari düzeye indirmek gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde, kültürel ve sosyal faktörlerin çeviri kalitesi üzerindeki etkisi itibarıyla, farklı çeviri yöntemlerinin etkinliği ve teknolojinin film çevirisindeki rolü gibi film çevirisinin çeşitli yönleriyle ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu aşikardır. Ayrıca, izleyicilerin film çevirisini algılama ve alımlama biçimlerini ve farklı çeviri yöntemlerine yönelik tercihlerini araştıran daha kapsamlı ampirik çalışmaların gerçekleştirilmesi de önerilebilir.

Eşdeğerlik ve çeviribilim alanında yapılan bu çalışmanın, çeviride kelime, anlam ve eşdeğerlik araştırmalarına esin kaynağı olması ümit edilmektedir. Erek dil Türkçe boyutuyla film çevirileri üzerine araştırmaların oldukça az sayıda olduğu görüldüğünden, film çevirisinin kalitesini artırmak için eşdeğerlik boyutuyla daha çok araştırmalar gerçekleştirilmesi tavsiye edilebilir. Bu araştırmalar, film çevirisine daha sistematik ve titiz bir yaklaşıma duyulan ihtiyacı, her iki dilin kültürel niteliklerine hâkim, yetenekli çevirmenler ve editörlerin bu süreçlerde görev almasının önemli olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan dini bir konuda uzman ilahiyatçılardan görüş alınmasının yanı sıra, çeviri sürecine yardımcı olmak için çeviri teknolojilerinin kullanımı da yararlı olacaktır. Ayrıca çeviri sürecinde kaynak ve erek diller arasındaki kültürel ve dilsel farklılıkların dikkate alınması, kısa ve öz anlatım ihtiyacından ziyade doğruluk ve eşdeğerliğe de öncelik verilmesi önerilmektedir.

Neticede, bu makale film çevirisinde karşılaşılan çeviride eşdeğerlik sorunlarını ve bunların nihai ürün üzerindeki potansiyel etkilerini vurgulamıştır. Bu çalışmanın görsel-işitsel çeviri alanındaki zorluklar ve

çözümler üzerine devam eden tartışmalara katkıda bulunacağı ve gelecekte film çevirisinin kalitesinin iyileştirilmesine yardımcı olacağı umulmaktadır.

Kaynakça

- Abdul Haq, M. (1984). The meaning and significance of the shahada, *Islamic Research Institute, International Islamic University, Islamabad*, Vol. 23, No. 3 (Autumn 1984), pp. 171-187.
- Ahmed, L. (1987). The Message: A Cinematic Portrayal of the Prophet Muhammad." *Middle Eastern Studies*, vol. 23, no. 1, , pp. 1-14.
- Akkad, M. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1976). The Message (Çağrı) [Film]. LİBYA-FAS.
- Alousque, I. (2009). Cultural domains: Translation problems. *Revista de Linguistica y Lenguas Aplicadas*, 4, 137-145.
- Austermuhl, F. (2001). *Electronic tools for translators*, UK: Routledge
- Baker, M. (2011). *In Other Words: A Course Book on Translation*. 2nd Edition, Routledge, London and New York.
- Bakker, F. (2006). The Image of Muhammad in the Message, the First and only Feature Film about the Prophet of Islam. *Islam and Christian-Muslim Relations*. 17. 10.1080/09596410500399805.
- Bektaş, S. (2008). *Dil içi çeviride kültürel ve dilsel değişimden kaynaklanan çeviri sorunları*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mütercim-Tercümanlık Bölümü. Sakarya.
- Beek, L. V. (2011). The perception of audiovisual translation. *Target*, 23(2), 242-253.
- Burns, A., & Siegel, J. (2018). *Teaching the Four Language Skills: Themes and Issues*. In A. Burns & J. Siegel (Eds.), *International Perspectives on Teaching the Four Skills in ELT: Listening, Speaking, Reading, Writing* (pp. 1–17). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63444-9_1
- Can Rençberler, A. (2019). Çeviri Göstergibilimi Ekseninde Özgün Metin Okuma Ve Çözümleme Modeli İle Anlam Arayışı. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 9. 125-142. 10.33207/trkede.597905.
- Caimi, A. (2013). Equivalence at word level in audiovisual translation: A corpus-based study of English and Italian film dialogues. *Meta*, 58(1), 84-104.
- Chaume, F. (2012). Audiovisual Translation in the Digital Age: The Italian Fansubbing Phenomenon. *Journal of Specialised Translation*, 17, 162-184.
- Chesterman, A. (2017). *Problems with Strategies. reflections on translation theory: selected papers Amsterdam and Philadelphia*, John Benjamins, pp. 201-211.
- Çoraylı, O. (2008). *Farklı metin türlerinin çevirisinde karşılaşılan sorunlara eleştirel bir bakış*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Delabastita, D. (2019). Emotions and nonverbal communication in audiovisual translation. *Target*, 31(1), 1-19.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum: Türkçede çeviri sorunları ve eşdeğerlik*. Konya: Eğitim Yayınları.
- Diaz-Cintas, J., & Remael, A. (Eds.). (2007). *Audiovisual translation: Language transfer on screen*. Palgrave Macmillan.
- Diriker, E. (2008). *Eşzamanlı çeviri araştırmaları. Çeviriyi Düşünenler*, 2. bs., Ed. Mehmet Rifat, İstanbul: Sel Yayıncılık. pp. 257-271.
- Doherty, S. (2016). The impact of translation technologies on the process and product of translation. *International Journal of Communication*, 10, 947–969

- Dweik, Bader & Suleiman, Maisa. (2013). Problems Encountered in Translating Cultural Expressions from Arabic into English. *International Journal of English Linguistics*, 3, 47-60. 10.5539/ijel.v3n5p47
- Fabbretti, M. (2017). Manga scanlation for an international readership: The role of English as a lingua franca. *The Translator*, 23(4), 456-473. <https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1385938>
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: the critical study of language*. Longman.
- Gambier, Y. (2018). *Dubbing and subtitling*. In *Handbook of Translation Studies*. Volume 4 (pp. 64-70). John Benjamins Publishing.
- Gottlieb, H. (1992). *Subtitling: Dimensions of a problem*. In *Translating Literature: Practice and Theory in a Comparative Literature Context* (pp. 56-68). John Benjamins Publishing.
- Granger, S. & Lefer, M. (2020). Introduction. In Sylviane Granger & MarieAude Lefer (eds) *Translating and Comparing Languages: Corpus-based Insights. Corpora and Language in Use. Proceedings 6*, Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain, 11-22. <https://pul.uclouvain.be/book/?gcoi=29303100461170>
- Hsiao, C. Y. (2018). Multimodal film translation: An analysis of audio descriptions of *The Revenant* in Chinese. *Perspectives: Studies in Translatology*, 26(1), 72-88.
- Huertas Barros, E. (2017). A descriptive analysis of the translation of comic elements in dubbing and subtitling: A case study of the Italian and Spanish versions of *Toy Story 2*. *The Journal of Specialised Translation*, 28, 132-152.
- Ivarsson, J. (1992). *Subtitling for the media: A comparative study of subtitling conventions in Sweden and Great Britain, with focus on extralinguistic cultural references*. Almqvist & Wiksell International.
- Jameson, R. T. (1976). "The Message." *Film Quarterly*, vol. 30, no. 3, pp. 2-10.
- Kamalipour, Y. R. (1984). Moustapha Akkad's *The Message*: An Analytical Review. *Journal of Communication Inquiry*, 8(2), 21-36.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım
- Karamitroglou, F. (1998). *Towards a methodology for the investigation of norms in audiovisual translation: a critical appraisal*. In *Translation swissenschaft: Festschrift für Mary Snell-Hornby zum 60. Geburtstag* (pp. 169-182). Gunter Narr Verlag.
- Katan, D. (2014). Translation as a touchstone for theories of language and representation. *Perspectives: Studies in Translatology*, 22(2), 183-194.
- Konu, M. M. (2019). Çeviri edimine dilbilimsel açıdan uygulamalı bir yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö6), 500-516. DOI: 10.29000/rumelide.649339
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel araştırmanın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70-86
- Kerimoğlu, C. (2019). *Genel dilbilime giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıdır, B. (2019). Bir Profesyonel Meslek Olarak Çevirmenlik ve Çevirmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(1), 1-25
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 170-189
- Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications
- Lee, H. (2014). A comparative study of English-Korean subtitling strategies in terms of culture-specific items in Korean films. *Perspectives: Studies in Translatology*, 22(4), 607-622.

- Lin, P., & Luo, D. (2022). Subtitle Translation from the Perspective of Multimodal Discourse: Take the Movie Harry Potter and the Philosopher's Stone as an Example. *International Journal of Education and Humanities*, 6(1), 176–179. <https://doi.org/10.54097/ijeh.v6i1.3087>
- Mackintosh, J. (2015). *A study of strategies in translating humour in film subtitles*. University of Edinburgh.
- Munday, J. (2016). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
- Musaoğlu, M. (2003). Türkçede çeviri ve aktarma. *Bilig*, 24, 1-22, s.1-2
- Nairn, K., & Wyn, J. (2014). New girlhood and lost boys: analysing the cultural politics of gender and education through film. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 36(6), 821–832. <https://doi.org/10.1080/01596306.2014.973372>
- Neves, J. (2016). Subtitling for the deaf and hard of hearing: a corpus-based analysis of subtitling norms in Portugal. *Perspectives: Studies in Translatology*, 24(4), 589-605.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
- Nida, E.A. & Taber, C. R. (1969). *The theory and practice of translation*. Leiden: E.J. Brill. O'Connor, J., & Seymour, J. (1990). *An introduction to neurolinguistic programming*. London: Mondela.
- NoieSaber, Jafar Pour Fariba. (2018). Lexical Translation in Movies: A Comparative Analysis of Persian Dubs and Subtitles Through CDA. *Arabic Language, Literature & Culture*. Vol. 3, No. 3, , pp. 29-36. doi: 10.11648/j.allc.20180303.12
- O'Hagan, M., & Mangiron, C. (2013). *Game localization: Translating for the global digital entertainment industry*. John Benjamins.
- Ören, T. ve Ergun, E. (2021). Çeviribilimde dilbilim izleri. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*. 14, 37-61. <https://doi.org/10.26650/iujts.2021.14.0003>.
- Özgü, M. (1978, Temmuz). Çeviride uzmanlık sorunu. *Türk Dili Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, (Cilt: XXXVIII), s. 322.
- Pettit, Z. (2014). *Translation and humour: An approach using the translation of French humour into English as a model*. University of Western Sydney.
- Sadiq, S. (2008). Translation: Some Lexical and Syntactic Problems & Suggested Solutions.. *Wata Translation Journal- 5*.
- Sakurai, N. (2015). The influence of translation on reading amount, proficiency, and speed in extensive reading. *Reading in a Foreign Language*, 27(1), 96–112.
- Seçkin, S. (2021). Serbest Çevirmenlerin Türkiye Çeviri Sektöründe Yaşadığı Zorluklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 1128-1147. <https://doi.org/10.29000/rumelide.950037>
- Sheikh, N. (2017). Cinematic Representations of the Prophet Muhammad: A Study of Mustafa Akkad's The Message (1976) and Moustapha Akkad's Al-Risala (2014). *Journal of Religion and Film*, 21(2).
- Şahin, A. (2022). Kurgudan gerçeğe İslam Peygamberi algısı: The Message (Çağrı). *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDIAD)*, 5(1), s. 227-241.
- Wach, A., & Monroy, F. (2020). Beliefs about L1 use in teaching English: A comparative study of Polish and Spanish teacher-trainees. *Language Teaching Research*, 24(6), 855–873. <https://doi.org/10.1177/1362168819830422>
- Wardhana, Gunawan. (2012). *Analysis On Subtitling Equivalence In Harry Potter And The Deathly Hallows Part 2 Movie*. Bachelor's degree of Education.in English Department, University of Surakarta.
- Wiyati, M.A., Suryandari, A.M., & Ashadi, A. (2019). Linguistic Level Equivalence in the Kartini Film Subtitle Translation. *Proceedings of the International Conference on Interdisciplinary Language, Literature and Education (ICILLE 2018)*.

- Xie, Y. (2016). Translating idioms in subtitles: An investigation based on Mona Baker's equivalence. *Theory and Practice in Language Studies*, 6(10), 2004-2012.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde araştırma: disiplinlerarasılıktan disiplinlerötesiliğe*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
- Zhang, D.(2009). Research on the Comprehensive Theoretical Framework of multimodal Discourse Analysis [J]. *Foreign Languages in China*, (1):24-30.